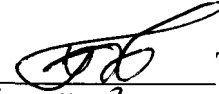

Полтавська державна аграрна академія

Кафедра безпеки життєдіяльності

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри, доцент

Т.Г. Лапенко

“ 4 ” вересня 2018 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Безпека життєдіяльності та основи охорони праці

освітньо-професійна програма «Екологія»

спеціальність **101 «Екологія»**

галузь знань **10 «Природничі науки»**

освітній ступінь **Бакалавр**

факультет - **Агротехнології та екології**

Полтава
2018/2019 н.р.

Робоча програма навчальної дисципліни «Безпека життєдіяльності та основи охорони праці» для здобувачів вищої освіти
(назва навчальної дисципліни)
за спеціальністю 101 «Екологія»

Розробники: Опара Н.М. к.с.-г.н., доцент кафедри БЖД

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри «Безпека життєдіяльності»

Протокол від 04 вересня 2018 року № 1

Схвалено науково-методичною радою спеціальності «Екологія»

Протокол від «4» 09 2018 р. № 1

Голова Опар Н.М. Пасно О.О.
(підпис) (прізвище та ініціали)

1. Опис навчальної дисципліни

Елементи характеристики	Денна форма навчання
Загальна кількість годин	90
Кількість кредитів	3
Місце в індивідуальному навчальному плані здобувача вищої освіти (обов'язкова чи вибіркова)	обов'язкова
Рік навчання (курс)	1
Семестр	2
Лекції (годин)	16
Практичні (семінарські) (години)	14
Лабораторні (години)	-
Самостійна робота (години)	60
в т.ч. індивідуальні завдання (вказати вид) (годин)	-
Вид підсумкового контролю	залік

2. Заплановані результати навчання

Мета навчальної дисципліни: набуття 3 БО компетенцій, знань, умінь і навичок для здійснення професійної діяльності за спеціальністю з урахуванням ризику виникнення техногенних аварій й природних небезпек, які можуть спричинити надзвичайні ситуації та привести до несприятливих наслідків на об'єктах господарювання, а також формування у студентів відповідальності за особисту та колективну безпеку; надання знань, умінь, здатностей (компетенцій) для здійснення ефективної професійної діяльності шляхом забезпечення оптимального управління охороною праці на підприємствах (об'єктах господарської, економічної та науково-освітньої діяльності), формування у студентів відповідальності за особисту та колективну безпеку і усвідомлення необхідності обов'язкового виконання в повному обсязі всіх заходів гарантування безпеки праці на робочих місцях.

Завдання навчальної дисципліни: опанування знаннями, вміннями та навичками вирішувати професійні завдання з обов'язковим урахуванням галузевих вимог щодо забезпечення безпеки персоналу та захисту населення в небезпечних та надзвичайних ситуаціях і формування мотивації щодо посилення особистої відповідальності за забезпечення гарантованого рівня безпеки функціонування об'єктів галузі, матеріальних та культурних цінностей в межах науково-обґрунтованих критеріїв прийнятного ризику; набуття студентами знань, умінь і здатностей (компетенцій) ефективно вирішувати завдання професійної діяльності з обов'язковим урахуванням вимог охорони праці та гарантуванням збереження життя, здоров'я та працездатності працівників у різних сферах професійної діяльності.

Компетентність:

- загальні:

- здатність до адаптації та дії в новій ситуації;
- здатність до участі у проведенні досліджень на відповідному рівні;
- здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт;
- навички міжособистісної взаємодії;
- здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт;

- фахові:

- здатність до оцінки впливу процесів техногенезу на стан навколишнього середовища та виявлення екологічних ризиків, пов'язаних з виробничою діяльністю.

Програмні результати навчання:

- демонструвати навички оцінювання непередбачуваних екологічних проблем і обдуманого вибору шляхів їх вирішення;
- усвідомлювати відповідальність за ефективність та наслідки реалізації комплексних природоохоронних заходів;
- поєднувати навички самостійної та командної роботи задля отримання результату з акцентом на професійну сумлінність та відповідальність за прийняття рішень.

3. Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Категорійно-понятійний апарат з безпеки життєдіяльності, таксономія небезпек. Ризик, як кількісна оцінка небезпек.

Тема 2. Природні загрози, характер їхніх проявів та дії на людей, тварин, рослин, об'єкти економіки.

Тема 3. Техногенні небезпеки та їхні наслідки. Типологія аварій на потенційно-небезпечних об'єктах.

Тема 4. Соціально-політичні небезпеки, їхні види та особливості. Соціальні та психологічні чинники ризику. Поведінкові реакції населення у НС.

Тема 5. Застосування ризик-орієнтованого підходу для побудови імовірнісних структурно-логічних моделей виникнення та розвитку НС.

Тема 6. Менеджмент безпеки, правове забезпечення та організаційно-функціональна структура захисту населення та АТО у НС.

Тема 7. Управління силами та засобами ОГ під час НС.

Тема 8. Загальні питання охорони праці. Правові та організаційні основи охорони праці. Державне управління охороною праці, державний нагляд і громадський контроль за охороною праці.

Тема 9. Організація охорони праці на підприємстві.

Тема 10. Навчання з питань охорони праці.

Тема 11. Профілактика травматизму та професійних захворювань.

Тема 12. Основи фізіології та гігієни праці.

Тема 13. Основи виробничої безпеки.

Тема 14. Основи пожежної профілактики на виробничих об'єктах.

4. Структура (тематичний план) навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин				
	усього	денна форма			
		л	п	лаб	с.р
Тема 1. Категорійно-понятійний апарат з безпеки життєдіяльності, таксономія небезпек. Ризик, як кількісна оцінка небезпек.	6	2			4
Тема 2. Природні загрози, характер їхніх проявів та дії на людей, тварин, рослин, об'єкти економіки.	6		2		4
Тема 3. Техногенні небезпеки та їхні наслідки. Типологія аварій на потенційно-небезпечних об'єктах.	10		2		8
Тема 4. Соціально-політичні небезпеки, їхні види та особливості. Соціальні та психологічні чинники ризику. Поведінкові реакції населення у НС.	6		2		4
Тема 5. Застосування ризик-орієнтованого підходу для побудови імовірнісних структурно-логічних моделей виникнення та розвитку НС.	2	2			-
Тема 6. Менеджмент безпеки, правове забезпечення та організаційно-функціональна структура захисту населення та АТО у НС.	6	2			4
Тема 7. Управління силами та засобами ОГ під час НС.	6	2			4
Тема 8. Загальні питання охорони праці. Правові та організаційні основи охорони праці. Державне управління охороною праці, державний нагляд і громадський контроль за охороною праці.	10	2	2		6
Тема 9. Організація охорони праці на підприємстві.	6	2			4
Тема 10. Навчання з питань охорони праці.	2		2		-
Тема 11. Профілактика травматизму та професійних захворювань.	2	2			-
Тема 12. Основи фізіології та гігієни праці.	16	2			14
Тема 13. Основи виробничої безпеки.	6		2		4
Тема 14. Основи пожежної профілактики на виробничих об'єктах.	6		2		4
Усього годин	90	16	14		60
ЗАЛІК					

5. Практичні заняття

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
		денна форма
1.	Тема 1. Категорійно-понятійний апарат з безпеки життєдіяльності, таксономія небезпек. Ризик, як кількісна оцінка небезпек.	
2.	Тема 2. Природні загрози, характер їхніх проявів та дії на людей, тварин, рослин, об'єкти економіки Практичне заняття № 1. Тема: «Природні загрози, характер їхніх проявів та дії на людей, тварин, рослин, об'єкти економіки»	2
3.	Тема 3. Техногенні небезпеки та їхні наслідки. Типологія аварій на потенційно-небезпечних об'єктах. Практичне заняття № 2. Тема: «Техногенні небезпеки та їхні наслідки. Типологія аварій на потенційно-небезпечних об'єктах»	2
4.	Тема 4. Соціально-політичні небезпеки, їхні види та особливості. Соціальні та психологічні чинники ризику. Поведінкові реакції населення у НС. Практичне заняття № 3. Тема: «Соціально-політичні небезпеки, їхні види та особливості. Соціальні та психологічні чинники ризику. Поведінкові реакції населення у НС»	2
5.	Тема 5. Застосування ризик-орієнтованого підходу для побудови імовірнісних структурно-логічних моделей виникнення та розвитку НС.	
6.	Тема 6. Менеджмент безпеки, правове забезпечення та організаційно-функціональна структура захисту населення та АТО у НС.	
7.	Тема 7. Управління силами та засобами ОГ під час НС.	
8.	Тема 8. Загальні питання охорони праці. Правові та організаційні основи охорони праці. Державне управління охороною праці, державний нагляд і громадський контроль за охороною праці Практичне заняття № 4. Тема: «Загальні питання охорони праці. Правові та організаційні основи охорони праці. Державне управління охороною праці, державний нагляд і громадський контроль за охороною праці»	2
9.	Тема 9. Організація охорони праці на підприємстві	
10.	Тема 10. Навчання з питань охорони праці. Практичне заняття № 5. Тема: «Навчання з питань охорони праці»	2
11.	Тема 11. Профілактика травматизму та професійних захворювань	
12.	Тема 12. Основи фізіології та гігієни праці	
13.	Тема 13. Основи виробничої безпеки Практичне заняття № 6. Тема: «Основи виробничої безпеки»	2
14.	Тема 14. Основи пожежної профілактики на виробничих об'єктах Практичне заняття № 7. Тема: «Основи пожежної профілактики на виробничих об'єктах»	2
	Разом	14

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
		денна форма
1.	Тема 1. Категорійно-понятійний апарат з безпеки життєдіяльності, таксономія небезпек. Ризик, як кількісна оцінка небезпек.	4
2.	Тема 2. Природні загрози, характер їхніх проявів та дії на людей, тварин, рослин, об'єкти економіки	4
3.	Тема 3. Техногенні небезпеки та їхні наслідки. Типологія аварій на потенційно-небезпечних об'єктах. Радіаційна безпека. Хімічні небезпеки.	8
4.	Тема 4. Соціально-політичні небезпеки, їхні види та особливості. Соціальні та психологічні чинники ризику. Поведінкові реакції населення у НС.	4
5.	Тема 5. Застосування ризик-орієнтованого підходу для побудови імовірнісних структурно-логічних моделей виникнення та розвитку НС.	-
6.	Тема 6. Менеджмент безпеки, правове забезпечення та організаційно-функціональна структура захисту населення та АТО у НС.	4
7.	Тема 7. Управління силами та засобами ОГ під час НС.	4
8.	Тема 8. Загальні питання охорони праці. Правові та організаційні основи охорони праці. Державне управління охороною праці, державний нагляд і громадський контроль за охороною праці	6
9.	Тема 9. Організація охорони праці на підприємстві	4
10.	Тема 10. Навчання з питань охорони праці.	-
11.	Тема 11. Профілактика травматизму та професійних захворювань	-
12.	Тема 12. Основи фізіології та гігієни праці. Освітлення виробничих приміщень. Вібрація, шум, ультразвук і інфразвук. Електромагнітні поля. Випромінювання радіочастотного і оптичного діапазону. Іонізуючі випромінювання. Санітарно-гігієнічні вимоги до планування і розміщення виробничих і допоміжних приміщень	14
13.	Тема 13. Основи виробничої безпеки. Загальні вимоги безпеки	4
14.	Тема 14. Основи пожежної профілактики на виробничих об'єктах	4
	Разом	60

7. Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання не передбачені.

8. Методи та критерії контролю

Оцінювання якості освоєння освітньо-професійної програми включає поточний і підсумковий контроль знань.

Поточне оцінювання – на практичних, (виступи здобувачів вищої освіти під час обговорення питань, контрольні роботи).

Підсумковий контроль – залік.

Одним із обов'язкових елементів навчального процесу є систематичний поточний контроль засвоєння знань та підсумкова оцінка рівня засвоєння навчального матеріалу і вміння використовувати ці знання на практиці.

Поточний контроль успішності здобувачів вищої освіти здійснюється за видами навчальної роботи:

- ведення лекційного конспекту (0-2),

0 балів – не відвідував;

2 бали – відвідував лекцію та законспектував тему;

- написання контрольної роботи (0-5),

5 балів - нараховується здобувачу вищої освіти, коли він змістовно і вичерпно відповів на поставлені питання і продемонстрував вміння логічного мислення, провів аналіз і оцінку факторів і подій, показав вміння прогнозувати очікувані результати від прийнятих рішень.

4 бали – оцінюються знання здобувача вищої освіти, коли він в основному відповів на всі поставлені запитання, але допустив незначні помилки при відповіді.

3 бали – оцінюються знання здобувача вищої освіти, коли він не повністю розкрив зміст окремих положень чи питань.

2 бали – оцінюються знання здобувача вищої освіти, коли він поверхнево відповів на поставлені запитання, прийняв невірне рішення, не розкрив суті питання.

1 бал – оцінюються знання здобувача вищої освіти, коли він окремі положення трактував не вірно, або не зміг дати відповіді на запитання.

0 балів – оцінюються знання здобувача вищої освіти, коли він не зміг дати відповіді на запитання.

- відвідування практичних занять та ведення конспекту (0-5):

Практичне заняття здобувач вищої освіти не відвідав та не представив конспект, може бути оцінене не вище ніж *0 балів*.

Практичне заняття здобувач вищої освіти відвідав, але не представив конспект і не брав участі в дискусії, може бути оцінене не вище ніж *1 бал*.

Практичне заняття, здобувач вищої освіти відвідав представив конспект в якому не розкрито тему, відсутні відповіді на поставлені питання, допущені грубі помилки у оформленні, здобувач вищої освіти не вірно трактує основні положення, факти, правила, що веде до прийняття хибних рішень, не може бути оцінене вище ніж *2 бали*.

Практичне заняття, здобувач вищої освіти відвідав представив конспект в якому розкрито тему, здобувач вищої освіти брав участь у дискусії

сформулював висновки без необхідного їх обґрунтування не може бути оцінене вище ніж **3 бали**.

Практичне заняття, здобувач вищої освіти відвідав представив конспект в якому розкрито тему, здобувач вищої освіти приймав участь у дискусії проявив творчий підхід до розгляду питань, зробив висновки та сформулював пропозиції, але вони не є достатньо аргументованими, може бути оцінене на **4 бали**.

Практичне заняття, здобувач вищої освіти відвідав представив конспект в якому розкрито тему, здобувач вищої освіти приймав участь у дискусії проявив творчий підхід до розгляду питань, зробив аргументовано висновки та обґрунтовано пропозиції може бути оцінена на **5 балів**.

виконання завдань самостійної роботи (0-5):

3 бали - нараховується здобувачу вищої освіти коли він представив зошит з самостійної роботи в якому він змістовно і вичерпно відповів на поставлені питання і продемонстрував вміння логічного мислення, провів аналіз і оцінку факторів і подій, показав вміння прогнозувати очікувані результати від прийнятих рішень;

2 бали – оцінюються знання здобувача вищої освіти, коли він представив зошит з самостійної роботи в якому в основному відповів на всі поставлені запитання, але допустив незначні помилки при відповіді;

1 бал - оцінюються знання здобувача вищої освіти, коли він представив зошит з самостійної роботи в якому окремі положення трактував не вірно, або зі значною кількістю недоліків;

0 балів – здобувач вищої освіти не представив зошит із самостійними роботами.

Всі види навчальної роботи містять критерії та шкалу оцінювання, відповідно до Положення про оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти ПДАА.

9. Схема нарахування балів з навчальної дисципліни

Назва теми	Види навчальної роботи студентів						Разом по темі
	ведення лекційного конспекту	відвідування практичних занять та ведення конспекту	виконання самостійної роботи	поточна контрольна робота №1	поточна контрольна робота №2	підсум. к.р.(тести)	
Тема 1. Категорійно-понятійний апарат з безпеки життєдіяльності, таксономія небезпек. Ризик, як кількісна оцінка небезпек.	2		3				5
Тема 2. Природні загрози, характер їхніх проявів та дії на людей, тварин, рослин, об'єкти економіки.		5	3				8
Тема 3. Техногенні небезпеки та їхні наслідки. Типологія аварій на потенційно-небезпечних об'єктах.		5	3				8
Тема 4. Соціально-політичні небезпеки, їхні види та особливості. Соціальні та психологічні чинники ризику. Поведінкові реакції населення у НС.		5	3	5			8
Тема 5. Застосування ризик-орієнтованого підходу для побудови імовірнісних структурно-логічних моделей виникнення та розвитку НС.	2		-				2
Тема 6. Менеджмент безпеки, правове забезпечення та організаційно-функціональна структура захисту населення та АТО у НС.	2		3			5	5
Тема 7. Управління силами та засобами ОГ під час НС.	2		3				5
Тема 8. Загальні питання охорони праці. Правові та організаційні основи охорони праці. Державне управління охороною праці, державний нагляд і громадський контроль за охороною праці.	2	5	3		5		10
Тема 9. Організація охорони праці на підприємстві.	2		3				5
Тема 10. Навчання з питань охорони праці.		5	-				5
Тема 11. Профілактика травматизму та професійних захворювань.	2		-				2
Тема 12. Основи фізіології та гігієни праці.	2		4				6
Тема 13. Основи виробничої безпеки.		5	3				8
Тема 14. Основи пожежної профілактики на виробничих об'єктах.		5	3				8
Разом	16	35	34	5	5	5	100

10. Рекомендована література

Основна

1. Желібо Є.П., Заверуха Н.М., Зацарний В.В. Безпека життєдіяльності: навч. посіб. / Львів : «Новий Світ - 2000», 2001. - 320 с.
2. Березуцький В.В., Васьковець Л.А., Вершиніна Н.П. та ін. Безпека життєдіяльності: навч. посіб. / Харків : Факт, 2005. - 348 с.
3. Желібо Є. П., Заверуха Н. М., Зацарний В. В. Безпека життєдіяльності: навч. посіб. / Львів : «Новий Світ-2000», 2002. - 328 с.
4. Піскунова Л.Е., Прилипко В.А., Зубок Т.О. Безпека життєдіяльності: підручник / Київ : Академія, 2012. - 222 с.
5. Піскунова Л.Е., Прилипко В.А., Зубок Т.О. Безпека життєдіяльності: підручник / Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2013. - 456 с.
6. Безпека життєдіяльності: навч. посіб. / [Мохняк С.М. та ін.]. - Львів : Видавництво НУ «Львівська політехніка», 2009. - 264 с.
7. Яремко З.М. Безпека життєдіяльності: навч. посіб. / Львів : Видав. центр ЛНУ ім. Ів. Франка, 2005. - 301 с.
8. Березуцький В.В. Основи охорони праці: навч. посіб./ Харків: Факт, 2005. 480 с.
9. Гандзюк М.П., Желібо Є.П., Халімовський М.О. Основи охорони праці: навч. посіб. / Київ: Каравела, 2003. 408 с.
10. Гогіташвілі Г.Г., Карчевські Є.Т., Лапін В.М. Управління охороною праці та ризиком за міжнародними стандартами/ Київ: Знання, 2007. 367 с.
11. Жидецький В.Ц. Засоби індивідуального захисту та електрозахисті засоби./ Київ: Основа, 2003. 133 с.
12. Жидецький В.Ц. Основи охорони праці: навч. посіб. / Львів: Укр. академія друкарства, 2006. 324 с.
13. Жидецький В.Ц. Основи охорони праці: навч. посіб./ Львів: Афіша, 2002. 311 с.
14. Жидецький В.Ц., Джигирей В.С., Мельников О.В. Основи охорони праці / Львів: Афіша, 2000. 348 с.
15. Катренко Л.А., Кіт Ю.В., Пістун І.П. Охорона праці: навч. посіб./ Суми: Університетська книга, 2004. 205 с.
16. Керб Л.П. Основи охорони праці: навч.-метод. посіб./ Київ: КНЕУ, 2001. 252 с.
17. Купчик М.П., Гандзюк М.П. Основи охорони праці: навч. посіб. / Київ: Основа, 2000. 416 с.
18. Москальова В.М. Основи охорони праці: підручник. / Київ: Професіонал, 2005. 672 с.
19. Пістун. І.П., Кіт Ю.В. Основи охорони праці: практикум. / Суми: Університетська книга, 2000. 207 с.
20. Трахтенберг І.М. Гігієна праці та виробнича санітарія: підручник. / Київ, 1998. 254 с.
21. Федоров М.І. Охорона праці в галузі: навч. посіб./ Полтава: ПДАА, 2012. 136 с.
22. Федоров М.І., Костенко О.М., Дрожчана О.У. Збірник законодавчих та нормативних актів з охорони праці: навч. посіб. Том 1./ Полтава: Інтерграфіка, 2004. 336 с.

23. Федоров М.І., Костенко О.М., Дрожчана О.У. Збірник законодавчих та нормативних актів з охорони праці: навч. посіб. Том 2./ Полтава: Інтерграфіка, 2004. 296 с.
24. Федоров М.І., Лапенко Т. Г., Дрожчана О.У. Охорона праці в галузі (збірник схем, термінів...): навч. посіб./ Полтава: ПДАА, 2005. 118 с.
25. Ярошевська В.М. Охорона праці в галузі: навч. посіб. /Київ: Професіонал, 2004. 288 с.

Допоміжна

1. Конституція України: станом на 1 верес. 2016 р.: відповідає офіц. тексту. Харків: Право, 2016. 82 с.
2. Про внесення змін до Закону України «Про охорону праці»: закон України від 21.11.2002р. № 229-IV. URL: <http://portal.rada.gov.ua>.
3. Про об'єкти підвищеної небезпеки: Закон України № 2245-III від 18.01.2001 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
4. Про затвердження Загальнодержавної соціальної програми поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища на 2014-2018 роки: Закон України № 178-VII від 4.04.2013 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/178-18>.
5. Про затвердження Порядку функціонування добровільної пожежної охорони: Постанова Кабінету Міністрів України, № 564 від 17.07.2013 р.
6. Про затвердження Правил пожежної безпеки в Україні: Наказ Міністерства внутрішніх справ України № 1417 від 30.12.2014р.
7. Порядок утворення, завдання та функції формувань цивільного захисту: постанова КМУ від 09.10.2013 № 787.
8. Порядок проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру: постанова КМУ від 30.10.2013 № 841.
9. Порядок забезпечення населення і працівників формувань та спеціалізованих служб цивільного захисту засобами індивідуального захисту, приладами радіаційної та хімічної розвідки, дозиметричного і хімічного контролю: постанова КМУ від 19.08.2002 № 1200.
10. Про затвердження порядків надання домедичної допомоги особам при невідкладних станах: Наказ МОЗ України від 16.06.2015 № 398.
11. Правила техногенної безпеки у сфері цивільного захисту на підприємствах, в установах та на небезпечних територіях: наказ МНС України 15.08.2007 № 557, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 03.09.2007 № 1006/14273.
12. Порядок надання та визначення розміру грошової допомоги постраждалим від надзвичайних ситуацій, які залишилися на попередньому місці проживання: постановою КМУ від 18.12.2013 № 947.
13. Положення про штаб з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації та Види оперативно-технічної і звітної документації штабу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації: наказ МВС України від 26.12.2014 № 1406, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 16.01.2015 за № 47/26492.

14. Типове положення про регіональну та місцеву комісію з питань техногенно-екологічної безпеки і надзвичайних ситуацій: постанова КМУ від 12.10.2010 № 927.
15. Порядок підготовки до дій за призначенням органів управління та сил цивільного захисту: постанова КМУ від 26.06.2013 № 443.
16. Порядок здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях: постановою КМУ від 26.06.2013 № 444.
17. Програма загальної підготовки працівників підприємств, установ та організацій до дій у надзвичайних ситуаціях: наказ ДСНС України від 06.06.2014 № 310 (у редакції наказу ДСНС України від -8.08.2014 № 458).

Інформаційні ресурси

Інтернет-ресурси:

1. Офіційний сайт Держпраці. URL: <http://www.dnopr.kiev.ua>
2. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України. URL: <http://www.mon.gov.ua>.
3. Офіційний сайт Міністерства надзвичайних ситуацій України. URL: <http://www.mns.gov.ua>.
4. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <http://portal.rada.gov.ua>
5. Інформаційно-пошукова правова система «Нормативні акти України (НАУ)». URL: <http://www.nau.ua>.
6. Офіційне інтернет-представництво Президента України URL: <http://www.president.gov.ua>.
7. Кабінет Міністрів України URL: <http://www.kmu.gov.ua>.
8. Міністерство екології та природних ресурсів України URL: <http://www.menr.gov.ua>.